

Posnaniensia Bibliographica Selecta

Luis Sanchez Francisco: *PENSAMIENTO EN LA LITERATURA ESPAÑOLA*. Poznań 1992 ss. 252, Wydawnictwo Naukowe UAM

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zaproponowało swoim czytelnikom, znającym język hiszpański, pracę na temat myśli filozoficznej w literaturze hiszpańskiej. Chodzi o sposób myślenia, proces myślenia rozumiany na sposób filozoficzny. Autor, Luis Sanchez Francisco zapowiada w prologu (s. 3), że celem pracy jest ukazanie kluczy do właściwej interpretacji owego *pensamiento* zawartego w literaturze hiszpańskiej. Chodzi o aspekt filozoficzny myśli, który w kulturze hiszpańskiej zawarty jest przede wszystkim w dziełach literackich. Jest to szczególnie i bardzo charakterystyczny rys filozofii hiszpańskiej. W zamyśle autora praca jest podręcznikiem, który ma zapoznać czytelnika z podjętą proble-

matyką na przestrzeni wieków. Swoje opracowanie autor podzielił na 20 rozdziałów. Bardzo istotny dla lektury całości jest rozdział pierwszy wprowadzający czytelnika w zagadnienie i metodologię *pensamiento*. Kolejnych osiem rozdziałów przybliża poszczególne epoki rozwoju omawianego sposobu myślenia aż do wieku XX. Autor przegląd ten rozpoczyna od czasów starożytności, tj. od działalności stoika Seneki, pochodzącego z Kordowy, którego poglądy miały wpływ, jak uważa, na dziełach późniejszych autorów, szczególnie średniowiecza. Bardzo ważnym dla rozwoju filozoficznej myśli hiszpańskiej była szkoła w Toledo, mieście, w którym spotkały się i współdziałały trzy wielkie kultury: arabska, żydowska i chrześcijańska. To właśnie w tej szkole widzi się często początek rozwoju charakterystycznego dla Hiszpanii myślenia filozoficznego. Wiele miejsca Luis Sanchez poświęca mistycznej teorii Quijota. Wspomina więc sławne zdanie Don Quijota: *Yo sé quien soy* (Wiem kim jestem), które jest

krzykiem człowieka wierzącego w to, iż wyzwolił się z praw natury i wie ... coś więcej. Rozważanie na temat tego *coś więcej* prowadzi do tematu mistyki hiszpańskiej, która przeżyła dwa wspaniałe okresy: Wiek srebrny – działalność Ojców Wizygockich, szczególnie Izzydora z Seville (+636) i Wiek złoty – działalność św. Teresy od Jezusa i św. Jana od Krzyża. Twórczość tych ostatnich przypada już na okres baroku hiszpańskiego. W paragrafie *Mistyka hiszpańska albo poznanie nicości*, autor omawia charakterystyczne cechy mistyki hiszpańskiej, przedstawiając pokrótce postacie wspomnianych już św. Teresy i św. Jana od Krzyża. Podkreśla, iż używając specyfiki języka hiszpańskiego dla wyrażenia metafory, ich mistyka przybrała nowe formy bogactwa i wartości (s. 47). Kolejne rozdziały zajmują się myślą Oświecenia i Neoklasycyzmu, ruchami filozoficznymi wieku XIX, Romantyzmem hiszpańskim, początkami i rozwojem działalności zwolenników filozofa niemieckiego Krause (1781-1832), który w Hiszpanii miał znacznie większą liczbę zwolenników niż Hegel. Temu prądowi i jego wpływowi na myśl hiszpańską są poświęcone trzy rozdziały. Tak duże znaczenie filozofii Krausego w literaturze hiszpańskiej jest związane z faktem, iż w jego myśli dostrzegano wiele elementów zgodnych z całą tradycją hiszpańską uwypuklającą m.in. rację rozumu i indywidualną wolność. Autor podręcznika mówi więc o instytucji wolnego nauczania i jednocześnie nowego modelu pedagogicznego. Jej inicjatorem był Francisco Giner de los Rios (1839-

1915), który wspólnie ze swoimi zwolennikami założył prywatne centrum szkolenia, gdzie nauczano nowych idei zabronionych przez oficjalne szkolnictwo. Szkoła filozofii Krausego odbija swoje piętno również na powieści hiszpańskiej XIX wieku.

Ostatnich dziesięć rozdziałów książki, autor poświęca literaturze hiszpańskiej XX wieku. Dla czytelnika nie znającego literatury hiszpańskiej bardzo cenny jest rozdział dziesiąty, przyносяcy panoramę historyczną, filozoficzną i literacką wieku XX w Hiszpanii. Autor mówi, iż wiek ten jest nowym złotym wiekiem. Ogromnie cennym okazuje się krótkie i treściwe wprowadzenie czytelnika w bardzo skomplikowane realia historyczno-socjalne Hiszpanii pierwszej połowy XX wieku. Na tle wydarzeń historycznych, zostają ukazane główne prądy literatury i filozofii hiszpańskiej ostatniego stulecia, uwzględniając wydarzenia najnowsze. Kolejne rozdziały przynoszą już dokładne omówienie co bardziej znaczących prądów. Luis Sanchez omawia więc tzw. *Generację 98*, na której działalność znaczny wpływ wywarł Nietzsche, co można zaobserwować analizując twórczość takich autorów jak np. Baroja. Omawianą *generację* reprezentują również Ramón Maria del Valle-Inclán (1866-1936) i Antonio Machado, którym poświęca się sporo miejsca. W osobnych rozdziałach pracy zostali przedstawieni ponadto następujący znaczący autorzy: Juan Ramon Jiménez, którego poezja jest przepełniona potrójnym pragnieniem – piękna, poznania i wieczności. Poezja jest dla niego próbą osiągnięcia

absolutu za pomocą symboli; Unamuno, dla którego centralnym tematem filozofii jest człowiek, konkretny człowiek z krwi i kości; José Ortega y Gasset, którego twórczość literacka koncentruje się tylko na jednym gatunku – eseju. Luis Sanchez omawia poszczególne etapy rozwoju myśli filozoficznej Ortegi, zaznaczając, że medytacja Quijota doprowadziła go do spotkania swojej własnej drogi, w której nie ma prawd absolutnych, są zaś jedynie różne punkty spojrzenia na istniejącą rzeczywistość. Działalność Ortegi, jego myśl wywarła wielki wpływ na następne pokolenia. Jedną z jego uczennic była Maria Zambrano, której poświęca się także osobny rozdział książki. Autorka ta snuje swoje refleksje zastanawiając się m.in. nad relacją między filozofią i poezją czemu daje wyraz w jednej ze swoich fundamentalnych prac: *Filosofia y poesia* (Filozofia i poezja).

Dwa ostatnie rozdziały pracy omawiają już czasy najnowsze, aż do lat osiemdziesiątych. Autor podręcznika przedstawia więc pokrótce literaturę i myśl czasu powojennego, także tę na wygnaniu. Zwraca uwagę na charakterystyczne elementy twórczości powstałej po śmierci gen. Franco. Autorzy tej epoki uformowani w ostatnich latach frankizmu i pierwszych demokracji, w swojej twórczości wyraźnie wykazują tendencje uniwersalistyczne, a nawet kosmopolityczne, zarzucając w swoich dziełach czasami realia czysto hiszpańskie.

Przedstawiony podręcznik jest z pewnością cennym przyczynkiem do analizy rozwoju myśli filozoficznej

w literaturze hiszpańskiej. Podobnie jak każda praca tego typu nie może ogarnąć w jednakowo szeroki sposób całości omawianego problemu, a jest jedynie dokonaniem i usystematyzowaniem przez autora wyborem zagadnień uważanych przez niego za najbardziej charakterystyczne i znaczące dla zrealizowania podjętego tematu. Niewątpliwie bardzo cenna jest zebrana i przedstawiona bibliografia, do której można się odwołać dla zaczerpnięcia dokładniejszych informacji o przedstawionych zagadnieniach. Należy jednocześnie wyrazić żal, że taki podręcznik ukazał się jedynie w języku hiszpańskim i w związku z tym jest niedostępny dla szerokiego kręgu czytelników. Z całą pewnością przygotowanie pracy w języku polskim mogłoby przyczynić się do szerszego poznania mało znanej w naszym kraju filozoficznej myśli hiszpańskiej i literatury tego kraju, kojarzonej u nas najczęściej z nazwiskami Cervantesa i laureata nagrody Nobla z 1989 roku Camilo José Cela.

PAWEŁ WYGRAŁAK

Tomasz Węclawski: SIEĆ. WYPRAWA PIERWSZA. PYTANIE O JEZUSA. Kraków 1995. ss. 283
Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”

Czy profesorowie powinni pisać powieści? Myślę, że takie pytanie postawił sobie każdy czytelnik sięgający po *Sieć*, znający teologiczną twórczość ks. Tomasza Węclawskiego. Czy sły-